

Euskal Herriko lurralde gatazka: europar aukera zehazteko bidean

ELENA BELOKI
JEAN PIERRE MASSIAS

Zientzia Politikoetan lizentziaduna
Zuzenbide Publikoan doktorea eta
Clermont Ferrandeko Unibertsitateko irakaslea

Europar Batasunaren onurez hitz egitean, mezu eta informazio kontraesankorrak gurutzatu ohi dira. Batetik, estatuen arteko integrazio ekonomikoaren bultzatzaile eta, aldi berean, estatuen lurralde osotasunaren bermatzaile gisa ageri da. Bestetik, ordea, ikusten ari gara nola esku hartu duen noizbait, estatu horietan barne gatazkak gertatu direnean, konponketa bilatzeko asmoz.

Izan ere, estatu-partaideek osatutako gainegitura bat da EB, baina aktore aktibo ere bihurtu da; naturala eta pribilegiatua, gainera, segurtasun arloan emaniko urratsek erakutsi dutenez. Bere izaera dela eta, EBk ahalmena dauka estatuen logikari gailentzeko, eta espazio propioa lan lezake gatazkan inplikaturiko aldeetatik at.

Kontraesan horiek dira, hain zuzen ere, EB ikerketa subjektu interesgarri bihurtzen dutena, batik bat, kasu honetan, Europako nazio gatazketan eragiteko eduki lezakeen auke-ragatik. Aurreko artikulu batean (ik. Zabalo eta Massias: «Euskal Herriko lurralde gatazka luzea. Europako aukera», *Jakin* 172), Euskal Herriko lurralde gatazka zertan zetzan

azaltzen saiatu ginen; eta orain, hari hura jarraituz, gatazka horren konponketarako EBk eskaintzen dituen aukerak azertu nahi dira.

Horretarako, Europa mailan eratu diren hiru gainegitura aurkeztuko ditugu lehenik, estatuez gain estaturik gabeko herriek dituzten aukerak aztertzeko. Ondoren, Europaren aukeraren konplexutasunean sakonduko dugu. Eta azkenik, praktikak zein adibide eskaintzen digun ikusiko dugu, gatazka mota desberdinak dituzten Zipre eta Irlanda aztertuz.

Estaturik gabeko herrientzako tokia Europako erakundeetan

Europako hiru erakunde nabarmenduko ditugu hemen: ESLA (Europako Segurtasun eta Lankidetzako Antolakundea), EK (Europako Kontseilua), eta ezagunena den EB (Europar Batasuna). Hiru garai desberdinetan sortuak, egitura eta helburu desberdinak dituzte, noski; eta hortaz, herri eta gutxiengoaren tratamenduari dagokionez ere, ikuspegi desberdinak garatu dituzte.

Europako Segurtasun eta Lankidetzako Antolakundea (ESLA)

Helsinkiako azken Aktako VIII. Printzipioa 1975eko abuztuaren 1ean onartu zen, izenburu honekin: «Eskubide berdintasuna eta herriek euren burua xedatzeko duten eskubidea». Atal horretan ageri denez,

herri guztiak dute, beti, nahi dutenean eta nahi duten moduan, beren barne eta kanpo izaera politikoa askatasun osoz erabakitzeko eskubidea, kanpoko esku-hartzerik gabe, eta beren garapen politiko, ekonomiko, sozial eta kulturalari egoki deritzoten moduan segitzeko eskubidea.

Saio hartan parte hartu zuten estatuak berretsi egin zuten herriek eskubide berdintasunaz gozatzeko eta beren burua xedatzeko eskubidea dutela, eta eskubide horiek errespetat-

tzearen eta benetan burutzearen garrantzi unibertuala nabarmendu zuten.

Ordutik hona ESLAk (egia esan, izen hau 1994an hartu zuen) berretsi egin du aurreko baieztapena, eta Helsinkiko Dokumentuak (1992) adierazten duenez,

herrien barne eta kanpo estatus politikoa erabakitzeke nahiek demokrazia hedatzen lagundu dute, eta estatu subiranoak agertzearekin batera gauzatu dira arestian.

Europako Ekialdean eta Sobiet Batasunetik sortutako estatu berriak onartzeko arauari buruz, bestalde, 1991ko abenduaren 16an Bruselan eginiko Adierazpenean zera esaten da,

[Europar] Komunitateak eta estatu kideek berretsi egin dituzte Helsinkiko Azken Aktako eta Parisko Gutuneko Printzipioak, batez ere autodeterminazio printzipioari dagokionez. Halaber, Estatu berri horiek onartzeko borondatea agertzen dute nazioarteko praktikan onetsitako arauetan oinarrituz eta kasu bakoitzeko errealitate politikoa kontuan hartuz, baldin eta estatu horiek, eskualdean gertatutako aldaketa historikoen ondoren, oinarri demokratikoarekin eratzten badira, dagozkien nazioarteko betebeharrak onartu badituzte eta fede onez prozesu baketsu eta negoziatu batean aritzeko hitza eman badute.

Aitzitik, nazioarteko komunitateak lurralde osotasuna eta sortu berri diren estatuen batasun politikoa errespetatzea bermatzen du, sesesio saio baten ondorioz sortutako entitate politikoak —haien burua entitate politiko aldarrikatu dutenak— arbuizatzeko bide bat baita. Horixe da Europako Ekialdeko eta Sobiet Batasuneko estatu berriak onartzeko arauari buruzko Adierazpenaren mamia. Adierazpen horretaz baliatuta, Jugoslaviako Bakerako Konferentziako Arbitraje Batzordeak behin eta berriz ezeztatu du autodeterminazioa eta independentzia eskubidea eta gutxiengo nazionalen arteko edozein harreman.

Gainera, Kopenhageko Dokumentuak —ESLako Giza Dimentsioaren Konferentziari buruzkoa, 1990eko ekainaren 29koa— ikuspegi indibidualista eta pertsonala ematen dio gutxiengoaren eskubideari, 32. paragrafoan haxe adie-

razten baitu: «Gutxiengo nazional bateko kide izatea hautu pertsonala da, berdintasun eta ez-bazterkeria baldintzetan gauzatua, aukera hori burutzeak ezin baitu inolako desabantailarik sortu». Zentzu berean, Konbentzioko 3. artikuluan (gutxiengo nazionalak babesteko markoan) zera adierazten da, «gutxiengo nazional bateko kide den orok eskubidea du hala tratatua izan nahi duen edo ez askatasunez aukeratzeko...». Komunitate etniko, erlijioso eta linguistikoak osatzen dituzten taldeen autodeterminazio eskubidearen izaera kolektiboari ezezkoa ematearren, Jugoslaviako Bake-rako Konferentziako Arbitraje Batzordeak nabarmendu du autodeterminazio eskubidea betez —giza eskubideen oinarri babeslea, gizakiaren eskubideei buruzko 1966ko bi nazioarteko hitzarmenetako lehen artikuluan ageri denez—, gizaki bakoitzak, hautu propioa eginez, komunitate etniko, erlijioso edo linguistiko bateko kide izatea aldarrika dezakeela. Eskubide hori betez, eta zenbait egoeratan, estatuek herritartasuna aukeratzeko eskubidea aplikatu behar diete gutxiengo eta talde etnikoetako partaideei.

Kopenhageko Bilerako Dokumentuak giza dimentsioan integratzen du gutxiengoaren eskubidea. Estatu parte-hartzailerek onartu egiten dute gutxiengo nazionalen dagozkien auziak zuzenbide estatuan oinarritutako marko politiko demokratiko batean soilik konpon daitezkeela zuzentasunez, sistema judizial independente eraginkor batez, marko horrek baizik ez baitu bermatuko giza eskubideak erabat errespetatuko direla. Gutxiengoaren eskubideak blindatzeko xedez, berariazko mekanismo batzuk prestatu dira; bereziki, alerta edo ekintza azkar prozedura bat.

Europako Kontseilua (EK)

Giza Eskubideen Europako Konbentzioak aldarrikatutako eskubideak babesteaz arduratzen diren organoek azterten dituzte gutxiengoaren eskubideei buruzko auziak, 1961. urteaz geroztik. Adibide gisa, Austriak Italiaren aurkako sa-

laketa jarri zuen, Austriaren iritziz, Italiako jurisdikzioek epaiketa bidegabe eta diskriminatzailea egin zutelako Alto Adige (Hego Tiroleko) gutxiengoko kide ziren gazte batzuen kontra, aduanetako funtzionario italiarrekin izandako liskar baten kasuan. Badira ere Belgikako irakaskuntzako hizkuntzaren araudiari buruzko auzi batzuk. Giza eskubideen Europako Auzitegiaren iritziz, hizkuntza-eskubideak onartzea bezalako printzipioak ez dira, berez, demokraziaren oinarriko printzipioen aurkakoak (Giza eskubideen Europar Auzitegia, *Yazar eta beste Turkiaren kontra*, 2004ko apirilaren 9ko Epaia, § 57).

Ugari dira herrien eta gutxiengoaren eskubideak ordezkatzeko edo aldarrikatzeko dituzten alderdi politikoen jardueren gaineko debekak eta murrizketak. Auzitegiak halako kasuen gaineko iritzia azaldu du, batez ere Turkiaren edo Bulgariaren kasuetan, aldarrikapen autonomista edo sezesionistei dagokienez. Auzitegiak hauxe nabarmentzen du bereziki:

Lagun talde batek herrialde bateko lurraldeko eskualde baten autonomia nahi izateak edo, areago, haren sezesioa eskatzeko —oinarriko konstituzio edo lurralde aldaketak eskatuz— ez du zertan haien elkarretaratzeak debekatzea justifikatu. Diskurtsoetan eta manifestazioetan lurralde aldaketak eskatzea ez da automatikoki herrialdearen lurralde osotasunaren eta segurtasun nazionalaren aurkako mehatxua.

Elkarretaratzearen eskubidea eta, honen bidez, ikusmoldeak adierazteko eskubidea gizarte demokratikoetako funtsezko balioen artean daude. Demokraziaren muina arazoak elkarriketa eta eztabaida irekien bitartez konpontzeko gaitasuna da. Adierazitako ikusmolde edota esaera batzuk aginte arduradunen begien aurrean asaldagarri eta onartezinak izanik ere, plazaratutako eskariak horren legez kontrakoak agerturik ere, elkarretaratze eta adierazpen eskubideak galaraz ditzaketan neurri prebentibo erradikalek, indarkeriara bultzatzearen edo demokraziaren oinarriko legeak ukatzearen kasuetan izan ezik, kaltetu egiten dute demokrazia eta, sarritan, galbidean ezartzen.

Zuzenbidearen gailentasunean oinarritutako gizarte demokratiko batean, ezarritako ordena auzitan jartzen duten ideia politikoei aukera eskaini behar zaie biltzeko askatasu-

naren bidez zein legezko beste bide batzuen bidez argi eta garbi hitz egiteko, baldin eta ideia horiek gauzatzea bide baketsuen bidez defendatzen bada (Giza eskubideen Europako Auzitegia, *Stankov eta Unie Ilinden erakunde mazedoniarra Bulgariaren kontra*, 2001eko urriaren 2ko Epaia, § 97).

«Auzitegiak onartu egiten du [...] autodeterminazio eskubidea bezalako printzipioak ez direla, berez, demokraziaren funtsezko oinarrien aurkakoak». Halaber, auzitegiak hauxe nabarmentzen du:

Uste bada aipatutako printzipio horien defentsa hutsa, alderdi politiko baten aldetik, terrorismo ekintzak sostengatzean oinarritzen dela, murriztu egingo lirateke printzipio horiei dagozkien auziak eztabaida demokratiko baten eremuan tratatzeko aukerak, eta mugimendu armatuei printzipio horien defentsa monopolizatzeo aukera emango litzaieke. Eta horrek talka egingo luke 11. artikulua espirituarekin eta artikulua horren oinarrian dauden printzipio demokratikoekin (ikus, besteren artean, *Vogt Alemaniaren kontra*, 1995eko irailaren 26ko Epaia, A saila, 323. zenbakia, 25. orrialdea, § 52, eta *Turkiako Alderdi Komunista Bateratua eta beste*, 1998ko urtarrilaren 30eko Epaia, 27. orrialdea, § 57).

Auzitegiaren iritziz, halako proiektu politiko bat Estatuaren oraingo printzipio eta egiturekin bateragarria ez izateak [...] ez du arau demokratikoen aurkari bihurtzen. Demokraziaren mamia proiektu politiko desberdinak proposatzea eta eztabaidatzea da, baita oraingo Estatuaren eraketa modua auzitan jartzen dutenak ere, baldin eta demokraziari berari erasotzen ez badiote (Giza eskubideen Europako Auzitegia, *Turkiako Alderdi Sozialista (STP) eta beste Turkiaren kontra*, 2003ko azaroaren 12ko Epaia, § 43).

Arlo arauemaileari dagokionez, Eskualdeko edo Gutxiengoen Hizkuntzen Europako Karta 1992ko ekainaren 25ean onartu zuen Europako Kontseiluko Ministroen Batzordeak, eta 1998ko martxoaren 1ean jarri zen indarrean.

Europako Kontseiluko estatu eta gobernuburuek epe laburrean esparru-hitzarmen bat idazteko, estatu ez-kideei irekitzea eskatu zioten Batzordeari, «Estatu sinatzaileek gutxiengo nazionalen babesa bermatzeko zein printzipio errespetatuko zituzten zehazteko». Protokolo bat idazteko lanak hasteko ere eskatu zioten, «Giza eskubideen Europar

Hitzarmena kultura eremuan osatuko zuena, gizabanakoaren eskubideak bermatuko dituzten xedapenen bidez; zehazki, gutxiengo nazionalak kide direnentzat».

Arlo horretan, 1994ko azaroaren 10ean, Ministro Kontseiluak gutxiengo nazionalak babesteko esparru-hitzarmena onartu zuen (eta 1998ko otsailaren 1ean jarri zen indarrean —STE, 157. zk.—; testu honek ez du «gutxiengo nazional» nozioaren definiziorik, ezinezkoa baita estatuen arteko definizio komun bat lortzea). Esparru-hitzarmen horrek gutxiengo nazionalen eta bertako kideen babesaren eskubideen nazioarteko babesaren osatzen duen zati bat dela nabarmentzen du bereziki, eta adierazten du gutxiengo nazional bateko kide orok hala tratatua izateko edo ez izateko askatasunez erabakitzeko eskubidea daukala, eta haren hauetak ezin izango duela ezein kalterik ondorioztatu.

Europako Kontseiluak, gainera, erakunde honekin bat egiteko baldintzak baliatu ditu, Kontseiluan sartu nahi zuten estatu berriei giza eskubideak eta gutxiengoak errespetatzea inposatzeko, Europar Batasunean sartzeko lehen urrats gisa.

Deszentralizazioaren aldeko europar mugimendua 1985eko urriaren 15ean onartutako Lekuko Autonomiaren Europako Kartan oinarritzen da batez ere, baita lekuko kolektibitatei emandako eskuduntza handituetan ere, mugaz gaindikoak barne. Mugimendu horrek nolabaiteko lotura dauka gutxiengoaren eskubideekin. Hori nabarmena da, batez ere estatuak animatzen dituen zenbait administrazio lokal eta autonomok lurralde oinarria edo beste administrazio eredu deszentralizatu edo lokal batzuk baliatuz gutxiengoaren babesaren kontuetan lortu dituzten emaitza positiboak kontuan hartzerak.

Europar Batasuna (EB)

Europar Batasunak eta haren estatu kideek Europako Ekialdean eta Sobiet Batasunean sortutako estatu berriak onartzeko ildo nagusien Deklarazioa onartu zuten 1991ko

abenduaren 16an. Deklarazio horren bidez, Ekialdeko estatu berriak onartzeko baldintza gisa, gutxiengoak babesteko betebeharra jarri zuten. Horrela, areagotu egin zuten Erdialdeko eta Ekialdeko Europako herrialdeetako egonkortasun politikoaren aldeko interesa.

Beste alde batetik, gutxiengo nazionalak errespetatzea ezinbesteko baldintza da Europar Batasunean sartzeko. Koppenhagen 1993ko ekainaren 21ean eta 22an eginiko goi bilan adierazi zuten Europar Batasunak, hedatzean, demokrazia, zuzenbidearen lehentasuna, giza eskubideak eta gutxiengoenganako begirunea eta babes bermatu behar zituela erakunde egonkorretan oinarritzeko.

1995eko Europako Egongortasun Hitzarmenak estatuen lurralde osotasuna errespetatzeko aldarrikatu zuen batez ere. Gutxiengoenganako errespetua alde biko oinarrian finkatutako mugen bortxaezintasuna berrestearen ordain gisa ulertzen zuen. Hitzarmenaren helburua Europaren egonkortasuna sendotzen laguntzea da, gutxiengoen eta mugen gaitan sor litezkeen gatazkak saihestuz. Helburua beharrezkoa da nazioartean bakea eta segurtasuna bermatzeko. Halaber, balio demokratikoak eta giza eskubideetan eginiko aurrerapausoak finkatu nahi ditu, gutxiengo nazionaleri dagozkienak barne, atzeraezinak izan daitezten. Hitzarmena aplikatzeko ardura ESLaren esku utzi zuten.

Komunitateak eten klausulak sartu ditu hirugarren estatuekin hitzartutako elkartzeko edo merkataritzarako lehentasun akordioetan, oinarritzeko eskubide eta askatasunak —batez ere gutxiengoen eskubideak— errespetatzen ez diren kasuetarako. Zenbait erakundek estatus berezia izan dezakete Batasunaren aurrean. Adibidez, Numeako akordioek (1998ko maiatzaren 5ekoak) Kaledonia Berriak Europar Batasunean ordezkariak izateko aukera aurreikusten dute.

Azkenik, Europarako Konstituzioa ezartzen duen Hitzarmenean eta Lisboako Hitzarmenean, apenas egiten zaie herriari aipamenik. Herritarrak eta estatu kideak soilik dira Europar Batasuneko aktore. Alde nabarmena dago oinarritzeko

eskubideen Kartako hitzaurrearekin, horren arabera zera esaten baita: «Europako herriek, beraien artean gero eta batasun handiagoa ezarrita, balio komunetan oinarritutako etorkizun baketsua partekatzea erabaki dute».

Europar Batasunaren aukera bere lurralde gatazken aurrean

Europar Batasunak barne gatazketan esku hartzeko duen gaitasunak konplexutasun bikoitza du. Batetik, konplexutasuna, Europar Batasunak gaitasun juridikoak dituelako estatu kideen subiranotasunari eragiten dioten eremu bereziki zailtan esku hartzeko; bestetik, konplexutasun politikoa, EB prozesu horietan parte hartzera edo parte ez hartzera bultzatzen duten ebaluaketen pertzepzioei dagokienez. Hala eta guztiz ere, konplexutasun horrek ez du zertan funtsezko errealitate bati konturik ez egin: Europar Batasuna aktore natural eta pribilegiatua da —eta izan behar da— barne gatazkek konpontzeko. Bere posizioa dela eta, logika estatal hutsak gainditzeko eta, ondorioz, solaskide pribilegiatu gisa agertzeko gai da, protagonista guztiei oinarritzko balio jakin batzuk errespetarazteko konponbide politikak bilatzeko tenorean.

Bere eremuaren barruan diren gatazken konponbide bake-tsua lortzeko prozesuan parte hartu ahal izateko Europar Batasuneko erakundeek duten gaitasunak hasierako paradoxa batekin egiten du topo: Europar Batasunaren logika europar espazioan estatuen arteko gatazken egiturazko murrizketa proposatzea bada ere, estatuen arteko dimentsioa hain maila apalean garatua da, non Batasunak, egun, ahalmenik gabea baitirudien arlo horretan. Hiru paradoxak baldintzatzen dituzte, nonbait, Europar Batasunaren esku-hartze gaitasunak:

Paradoxa geografikoa (geopolitikoa)

Lehen paradoxa hau Europar Batasuneko lurraldean gertatzen diren barne gatazkei dagokie. Hori dela eta, kanpoan

utziko ditugu gainerako liskar armatuak. Hala eta guztiz ere —eta, itxura denez, erreparo hau Europar Batasuna be-
ra bezalako nazioarteko erakundeen eta erlazioen logika
hutsean kokatzen da—, badira *erdi mailako* egoera anitz.
Gatazken sailkapen geografiko hau uste baino egokiagoa
da, ondorio garrantzitsuak eragingo baititu Europar Bata-
sunak konponbidea bilatzeko erabiliko dituen baliabideei
dagokienez.

Marko horren arabera, lau alditan banatutako sailkapena
egin daiteke:

- *Benetan Europar Batasunaz kanpokoak diren gatazkak.*
Europar Batasuneko kideak ez diren, Batasunean sartzeko
izapideak hasi ez dituzten, eta geografikoki lurralde europa-
rretik urrun dauden estatuen arteko gatazkak dira. Urrunta-
sun horrek ez du eragozten EBk atzerri eta segurtasun poli-
tikaren eremuan esku hartzerik. Zentzu horretan, Irakeko
gatazka aipa dezakegu.

- *Auzotasun onaren politikaren eremuko barne gatazkak.*
Gatazka hauetako protagonistak Europar Batasuneko kideak
ez diren estatuak dira —lehen ataleko gatazken sailkapen
irizpideak dituzte—, baina haien kokapen geografikoak edo
EBrekin dituzten harremanek Europako auzotasun politi-
katik kanpo jartzen dituzte. Europar Batasunak egin berri
dituen hedapenetan garatutako politikak Batasuneko mu-
gak egonkortzeko xedea du. Zentzu horretan, Moldavia,
Ukraina, Maroko, Tunisia, Jordania, Israel eta Palestinako
Agintea lehen «auzokoak» izan dira EBrekin ekintza akor-
dioak ituntzen. Ekintza plan horiek estatu bakoitzarekin be-
rriaz negoziatutako akordioak dira, eta haien helburua de-
mokrazia, afera publikoen kudeaketa ona, zuzenbide esta-
tua eta oinarritzko eskubideak sendotzea da. Ildo berean,
parte hartzen dute «elkarrizketa eta lankidetzeta sakontzeko
terrorismoaren aurkako eta suntsipen handiko armak ugalt-
zearen aurkako borrokaren eremuan, eta eskualdeko gataz-
kak konpontzeko aferetan». Aipatutako ekintza planak, be-
raz, Batasunak gatazkak konpontzeko duen politikaren ka-

tegoria espezifiko bat dira, eta EBren eta gatazkek eragin diezaieketen eskualdeen arteko hurbiltasun maila handia agertzen dute —baita estatu horiek juridikoki muga komunitarioetatik kanpo baldin badaude ere—.

- «*Erdi mailako*» gatazkak edo zatikako barne gatazkak. Hirugarren gatazka kategoria honek EBko kideak izan ez, baina Batasunean sartzeko prozesua hasi duten estatuak biltzen ditu. Hipotesi hori hainbat egoeratan gauzatzen da. Lehen egoeran, gatazka soil-soilik estatu hautagai baten barruan gertatzen da —edo hautagaia izan litekeen estatu baten barruan, Serbia auzi kosovoarrean bezala—. Baina estatu kide baten eta estatu hautagai baten arteko gatazka izan daiteke (Zipreren eta Turkiaren arteko gatazka). EBren esku-hartzea ez dago, orduan, kanpo politikaren esparruan, «Kopenhageko irizpideen» aplikazioan baizik. Gatazken konponbidearen eremu espezifikoa zinez hartzen da kontuan Kopenhageko irizpideetan, haietan oinarrituta inposatzen baita «zuzenbide estatua, demokrazia, giza eskubideak eta gutxiengoak errespetatzea eta babestea bermatuko dituzten erakunde egonkorak ezarri beharra». Maila horretan, eta aurreko esperientziak ikusita, bi jarrera mota bereiz ditzakegu Europar Batasunaren aldetik. Jarrera horiek Batasunean sartzea baldintzatzen dute; izan ere, eragindako estatu hautagaiak EBn sartu nahi lukeen garaiaren aurretik egonkortze garai bat aurreikusten dute eta horrek, *a priori*, gatazkak murriztea ahalbidetzen du.

- *Azkenik*, «*benetako*» barne gatazkak. Gatazka hauek Europar Batasunaren barruko estatuetan kokatzen dira, eta batzuetan EBn sartzearen ondoren sortu dira, baita sartu aurretik ere. Zenbait kasutan, 1993ko Kopenhageko irizpideak indarrean sartu aurreko egoerak izan daitezke. Ohikoena gatazka hauek zenbait estatu kideri eragitea da, baina esan gabe doa inplikazio maila egoeren arabera aldatzen dela. Paradoxikoki, eta estatu horiek EBko kideak izan arren, Batasuna juridikoki babesgabeago dago eta politikoki zuhurragoa da gatazka horietan inplikatzeke. Nolanahi ere, erre-

serba eta zailtasunak gorabehera, arreta berezia jarriko diegu gatazka mota horiei.

Gatazkaren kokagune geografikotik harago —eta EBko mugei dagokienez duen kokapenetik harago—, egokia dirudi gatazkaren naturari, haren garapenari eta haren adierazpen moduei buruzko elementu batzuk argitzeak.

Paradoxa materiala

Barne gatazkei dagokienez, hiru egoera bereiz daitezke. Lehendabiziko unean, gatazkak tentsio politiko handiak sor ditzake eta arriskuan jar dezake oinarrizko eskubideen babesa, krisi hori inolako lurralde aldarrikapen zehatzetan oinarrituta egon gabe. Lehen kategoria hori marjinalizat joenezake eta zailtzat objektiboki atzemateko garaian. Europar Batasunean alarma piztu da, hala ere, zenbait barne egoera ernegagarriren ondorioz —Austrian eskuin muturreko gobernu bat aukeratu izanaren ondorioz gertatu zirenak bezalakoak—, eta horrela neurri espezifiko batzuk hartzea proposatu izan da. Baina, egoera horretatik harago, «lurralde auziari» lotutako gatazkak dira garrantzitsuenak.

Lehenengo gatazka bi estatuk lurralde bera errebindikatzen dutenean gerta daiteke. Beste gatazka mota bat estatu baten barruan lurralde batek independentzia aldarrikatzen duenean gertatzen da. Hala ere, argi dezagun azken kategoria horrek (euskal gatazkaren kasua) zenbait estaturi edo lurralde entitateri eragin diezaiekeela, zuzenean edo zeharka. Kasu horretan, oso arazo latzaren aurrean gaude, estatu kide baten subiranotasunari baitagokio zuzenean eta, gainera, barne afera bat baita EBren barrualdean bertan.

Hala eta guztiz ere, eta EBko barne gatazken lehen sailkapenetik harago, gero eta egokiagoa dirudi azken tipologia bat lantzeak, nazioarteko segurtasun politikei buruzko nazioarteko diskurtsoen eboluzio berrienei erreparatuta. Tipologia horrek adierazpen modalitateen arabera sailkatuko lituzke gatazkak —eta bereziki barne gatazkak—. Izan ere,

protagonistek erabilitako bortizkeria mailak eta baliatutako metodoak terrorismotzat jotzeak biziki eragingo baitiete EBn europar erakundeen esku-hartzearen gaitasunari eta zentzuari.

Elementu bakegile horiek gatazkak konpontzea dute helburu, oro har haien garapenarekin bateraezina den testuinguru batean kokaturik daudelako. Ezaugarri horiek gai honi buruz egindako hainbat analisitan ageri izan dira. Alabaina, politika komunitarioaren dimentsio berria zalantzan jartzen ari da elementu bakegile horiek.

Egia esan, urte batzuetatik hona, EB tresna multzo bat garatzen ari da barne segurtasunean parte hartzeko asmoz. Hala ere, tresna edo neurri horien aplikazioak zalantzan jar dezake EBren baketzeko gaitasuna, batez ere haren barne gatazkei dagokienez. Testuinguru horretan, komenigarria da politika europarrak terrorismoaren kontrako borrokan izan dituen ondorioak aipatzea. Politika komunitarioaren dimentsio horrek 70eko urteetan du sorburua, eta garapen zinez handia izan du 2002. urtetik aurrera.

2001eko irailaren 11ko erasoen ondoren, Europar Batasunak terrorismoaren aurkako borroka areagotzea erabaki zuen. Ikuspuntu horretatik, Batasunak esparru-ebazpen bat onartu zuen eta haren bidez ordenamenduak hurbiltzera eta terrorismoko arau-hausteei buruzko gutxieneko arauak ezartzera bultzatu zituen estatu kideak. Arau-hauste terroristar horiek zehaztu eta gero, estatu kideek haien legeria nazionalean aurreikusi behar zituzten zigorrak azaltzen zituen testuak. Horretarako, 2002ko ekainaren 13ko Kontseiluaren esparru-ebazpenaren testuan oinarritu zen EB. Testuak «giza duintasunaren, askatasunaren eta elkartasunaren, giza eskubideen eta oinarritzko askatasunen errespetuaren balio unibertsalak» aipatzen ditu, eta «demokraziaren printzipioa eta zuzenbide estatuaren printzipioak, estatu kideentzat printzipio komunak direnak». Hortik abiatuta, terrorismoa «printzipio horien bortxaketa larrienetako bat» dela erabaki zuen EBk.

Fenomeno terroristari buruzko ikuspuntu berri hori Europak nozio horri buruz egiten duen definizioan eta aplikatu beharreko zigorrorei buruz estatu kideei zuzendutako hainbat betebeharretan oinarritu da, eta indartu egin da euroa-gindua hartuz eta erakunde terroristen zerrenda bat sortuz —geroztik aldizka berraztertzen dena eta 47 erakundek osatzen dutena—. Neurri sorta horrek terrorismoaren kontrako politika europar paralelo eta estatuenaren osagarria garatzea ahalbidetzen du eta, aldi berean, jarrera anbiguoan kokatzen du, oro har, Europar Batasuna. Hala, eta zenbait eskumenek eta haren orientazio nagusiak EB ikuspuntu «aztoratzaile» batean kokatzen duten arren, Batasuna gatazkako aktore jarreran dago, eta estatuen sostengatzaile. Maila horretan, gatazkaren adierazpen eta gauzatze modua jarrera europarraren elementu erabakigarri bihurtzen dira. Garapen hori —oinarrizkoa, Europar Batasunaren iragane-ko jarrera kontuan hartuta, bereziki krisi irlandarrean— ezin argiagoa da, eta EBk euskal gatazkan esku hartzeko oinarri gisa balio lezake.

Terrorismoaren kontrako borrokaren arazoa adierazgarria da oso. Erakunde komunitarioek politika nazionalen berezitasunekin bateragarriak diren irizpideak segituz definitzen dituzte mugimendu terroristak. Mugimendu horien kontra borrokatzeko zuzendutako eta indartutako eskumenen eta tresnen garapena ez al da oztopo EBren barne gatazkak konpontzeko? Gatazketan elementu «aztoratzailea» izateko duen gaitasunak ez al lioke argi utzi beharko Europar Batasunari estrategia estatal huts eta ondorioz errepre-siboetatik aldentzeko beharra?

Paradoxa «teknikoa»

Planteatzen den hirugarren kontua Europar Batasunak barne gatazka batean ari izan eta parte hartzeko eskura dituen baliabide juridikoei dagokie. Problematika konplexu horrek egoera anitz biltzen ditu (gatazkaren natura, lurraldeei lotuta-

ko erronkak, politika komunitarioan inplikazio maila), baina horren aurrean badago sailkapen binarioa proposatzeko aukera, gatazka identifikatu baten aurrean izan daitezkeen parte-hartze komunitarioen berezitasun mailan oinarrituta. Horrela, Europar Batasunaren parte-hartzeen eta ekintzen arteko bereizketa egin beharko dugu: espezifikoki gatazkak konpontzera zuzenduta egon ez arren, haien garapenean ondorio garrantzitsuak dituztenak; eta gatazka prozesuan zuzenean parte hartzeko helburua duten ekimen espezifikoak.

Hala ere, ohar batzuk egin behar ditugu. Lehenik eta behin, sailkapen binarioak ez du zertan funtsezko errealitate estrukturala ezkutatu: Europar Batasunak gatazkei aurre egiteko duen gaitasuna zuzen lotua da bere kokatze geografikoari. Izan ere, Batasunak neurri nola edo hala kontsekuenteak baldin baditu kanpo arazoetan —edo zatikako kanpo arazoetan— esku hartzeko, ez da horrela gertatzen barne gatazken kasuan. Gainera, lehen ohar horretatik ondorioztatzen diren benetako mugetatik harago, komeni da Europar Batasunaren eskumenen moldagarritasuna nabarmentzea, eskumen horiek, batzuetan, testu fundatzaileek argi eta garbi aurreikusten ez zituzten egoeretan parte hartzea ahalbide baitezakete. Azkenik, gaitasun hori gorabehera, nabarmendu behar da eskumen banaketak murriztu egin dezakeela Europar Batasunak barne gatazka batean parte hartzeko duen askatasun tartea. Batez ere, segurtasunaren eta terrorismoaren kontrako borrokaren arloan politika komunitarioek izan berri dituzten garapenen ondorioz.

Zuzenbide komunitarioak ez du ahalmen espezifikorik aurreikusten EBko erakundeek zuzenean parte har dezaten barne gatazkak murrizteko prozesuetan. Hala ere, izan badira esparru horretan jarduteko aukera ematen duten bide juridikoak. Politika komunitario batzuek, gatazkak konpontzera bereziki zuzenduta egon ez arren, kontuan hartzeko moduko ondorioak izan ditzakete barne gatazken garapenean, haien eraginari osotasunean erreparatzen badiogu. Horiexek ditugu gogoan.

Aipa dezagun, lehen-lehenik, Europar Batasunaren mugak bertan behera uzteko eta integrazio ekonomikoa eta lehia librea ezartzeko garatutako politika. Hori guztia espazio komun bat ezarriz eta estatuen rola arlo sinbolikotik eta juridikotik murriztuz egin du EBk. Politika horiek eragin baketzailea izango dute, estatuen barruko zenbait entitate ez-zentralen eta Batasuneko estatu kideen arteko tentsioa baretzen lagunduko dutelako. Ildo berean, atal honetan Europar Batasunaren erregio-politika ekar dezakegu gogora, aktore estatalen pisua berariaz murrizten duelako eta lekuan lekuko aktoreak «gaitu» egiten dituelako.

Hala eta guztiz ere, eskumen komunitarioen mugatze espezifikorik, eta bereziki barne gatazkak murrizteko baliabide zehatzak mugatzeak, ez luke ikuspegi estuegia sortu behar Europar Batasunak mota horretako gatazkak konpontzeko prozesuetan parte hartzeko dituen benetako gaitasunei irizteko tenorean. Hain zuzen ere, zenbait analistaren ustez, parte-hartze komunitarioei buruzko balorazio bat egiteko komenigarriagoa da Batasunaren politiken benetako ekin-tzei erreparatzea eskuduntzen enuntziatuan oinarritzea baino. Nabarmendu behar da sailkapen hori Irlandako gatazka konpontzeko egindako lanetan eta Europar Batasunak gatazka hori konpontzeko jokatu duen rolean oinarritu dela.

Gatazka europartzea da Europar Batasunak gatazka konpontzeko prozesuan joka dezakeen rola ulertzeko beste osagai garrantzitsu bat, haren parte-hartzeko zuzeneko gaitasunaren gainetik. Kontzeptu horrek hauxe esan nahi du, Centre for European Policy Studies erakundearen arabera:

Europartzea, gatazka sezesionistak konpontzeko eremuan, europar erakundeek —batez ere Europar Batasunak— sustatutako eta gidatutako prozesu baten moduan ulertu behar da: prozesu horrek europar egituretan inplikaturako aldean nola baiteko integrazio maila bati lotzen dio gatazka gaititzea.

G. Kanov-ek eginiko analisiaren arabera, «europartze» ikuspegi horrek esan nahi du Europar Batasunak aldi berean aktore rola jokatzen duela, eta lan esparrua ere badela. Gataz-

karen aurreko aktore gisa, Europar Batasunak elkarren kontra ari diren aldeen estrategiei eragin diezaike epe motzean, negoziazioaren eta konpontzearen bidean konpromisoak hartzera behartzeko asmoz. Orduan, bi mekanismo garatu ohi dira normalean: baldintzapekotasuna eta gizartea heztea, prestatzea.

Baldintzapekotasuna protagonisten zenbait portaera Europar Batasunarenarekin erlazionatzean datza —bai mehatxatzeko, bai abantailak edo pizgarriak proposatzeko—. Era horretan, aktoreen jokamoldeari zuzenean eragiteko gaitasunagatik, Batasunak aurkakotasunak arautzeko beste modu bat egon daitekeela frogatuko du, eta horrela gizartea jokaera benetan aldatzera bidera daitekeela, gatazkako zuzeneko aktoreen gainetik. Hala ere, gatazken logikaren asaldatzeko gaitasuna ez da funtzio horretara mugatzen. Europar Batasunak konpontze eremu bat eskain dezake Europako erakundeen eredu instituzionalean oinarritutako eredu alternatibo instituzionalak sustatuz. Gatazkaren logikaren asaldatzeko gaitasunak posibilitate horrekin ere erlazionatua behar du.

Europar Batasuna: gatazkak ebazteko esparrua eta tresna. Zipre eta Irlandako gatazkei buruzko hausnarketak

EBren esku-hartzea bi gatazka arrunt diferentetan aztertuko dugu. Zipreko gatazka lehendabizi, EBko estatukide den Zipre eta hautagai den Turkiaren artekoa, *zaticako barne gatazkatzat* jo dezakeguna. Eta bestalde, Irlandako gatazka, *benetako barne gatazkatzat* jo dezakeguna, eta hurbilago zaiguna.

Beraien kokapen geografikoaz aparte, integrazio egitura-rikiko duten harremanari erreparatuko diogu. Zipreren kasuan, ekonomi integrazio bidea interesatzen zaigu, integrazioa gatazkaren soluziobidearekin usu uztartu delako. Eta Irlandaren kasuan, EBren erregio-politika gatazkaren ebazpenean funtsezko elementua izan delako.

Ikusiko denez, EBren esku-hartzea ez da zailtasunez libro, estatuen interesek EBren balio eta printzipioekin talka egiten dutelako, instituzio komunitarioek gailendu beharko luketen logika estatalista nekez erdietsiz. Horretan oinarritzen da, hain zuzen, EBren rol aztoratzailea, eta hauxe da duen erronketako bat. Bestea gatazken ebazpenean herritarren interesak bere dinamikan eta jardueran txertatzea izango litzateke.

Ikus dezagun, bada, baieztatzen ari garena modu xehatua-go batean.

Zipreko gatazka: estatu interes eta printzipio komunitarioen arteko oreka zaila

Zipre kontinenteen arteko bidegurutzean dago. Stelios Stauridis-ek dioenez, «atzerritarrak ez dira mendeetan uhar-teak pairatu dituen arazo ororen erantzule, baina gaurko historia eta gatazka atzerritarren injerentzia latzaren isla da».

Zipreko oraingo gatazkaren abiapuntua 1974. urtea da. Turkiak, Makariosen kontrako kolpearen aitzakiaz, irlaren %37 inbaditu eta okupatu zuen, eta geroztik, greziar jatorriko herritarrak eta zipretar-turkiar komunitatekoak aurrez aurre jarri dituen gatazka bizi da Zipren. Gainera, 1984an, zipretar-turkiarrek Turkiak soilik aitortzen duen Zipreko Iparraldeko Turkiar Errepublika (TRNC) aldarrikatu zuten. Horren ondorioz, Zipre bitan banatuta dago ordutik: NBE-ko tropek zaintzen duten *Lerro Berdeak* bi komunitateak bereizten ditu eta irla okupatua da.

Ziprek (hegoaldekoak) EBn sartzeko eskaera egin zuen 1990ean, eta 1995ean Europar Kontseiluak onartu egin zuen negoziazioetan hastea, nahiz eta, aldi berean, Turkia Arantzel Batasunean sartzeko egitasmoa agertu. EBk onartu zuen Zipre ezin zela Turkiaren preso egon, eta estatu partaideek jarrerara bateratua adostu zuten Ziprerekiko. Sartzeko negoziazioak hiru urte geroago hasi ziren, 1998an, eta haien ondorioz turkiarrak eta zipretar-turkiarrak zipretar-greziarrekin bildu beharra zabaldu zen.

EBko instituzioek, Zipre eta Greziako gobernuek, eta baita hainbat akademikok ere uste izan zuten EBn sartzeko ibilbideak efektu katalizatzailea izango zuela Zipreko gatazkan. Jarrera hura oso nabarmena izan zen 1999 urte bitartean. Hala, urte horretako 2000 Agendan, adibidez, Batzordeak aurreikusten zuen EBk izan zezakeen esku-hartze positiboa irlak akordio justu eta iraunkorra erdiets zezan. Denan den, Greziaren presioak saihesteko, 1999ko urriko txostenean, Batzordeak bereiztu egin zituen Zipreko gatazkaren irtenbidea eta EBn sartzeko prozesua.

Turkiak, bestalde, irmo egin zuen prozesu horren kontra, eta uharteko alde turkiarra Turkiari anexionatzeko mehatxua egin zuen, baldin eta Zipre Batasunean sartzen bazen eta irlaren zatiketa konpontzen ez bazen. Europar Batasunak bi aldeak presionatu zituen irtenbidea aurkitzeko asmoz. Turkiak bere jarrera zertxobait aldatu zuen, nahiz eta Zipre ezagutu gabe segitu.

2002 eta 2004 urte bitartean, negoziazio zailei ekin zitzaien, NBEk sustaturik, eta garai hartako idazkari nagusia zen Kofi Annan-ek proposaturiko planean oinarrituta. Erresuma Batuak eta AEBek planari hainbat ekarpen egin zioten eskualdean zituzten interesak handiak zirelako. EBk, ordea, ez zuen formulazioan parte hartu, baina AEBek markatutako ildoari ekin zion. Indar erregionala izan nahi duen honentzat, benetan menpeko jarrera! EB oso kritikatu zuten Zipreko zenbait akademikok.

2004ko urtea erabakigarria izan zen Zipreko Errepublikako historia eta politikan. Urte horren erreferentzialitatea «europartze» eta lurralde gatazkaren eskutik heldu zen, eta hiru gertakizun eraginkorrek definitu zuten, hurrenez hurren. Apirilean, Annan Planaren gaitzespena; Maiatzaren lehenean, Zipreren sarrera EBn; eta hirugarrenik, abenduan, Turkia EBko kide bilakatzeko negoziazio prozesuaren hasiera (2005ean finkatu zuen).

Gertakizun horiek literatura akademikoak zabalkundeari buruz duen ikuspegi nagusia zalantzan jarri zuen. Zabal-

kundeak ez ditu, berez, bakea, egonkortasuna eta oparotasuna ekarri Mediterraneoko ekialdera. Are gehiago, EBren pertsuasio estrategiaren *soft power* eraginkortasunaren ahulezia agerian geratu zen, Zipreko gatazkari dagokionez behintzat.

Alabaina, aipaturiko 2004ko gertakizunek bigarren mailan gelditu den bestelako sekuentzia garrantzitsua azalarazi dute; hots, hainbat ikerlek (Diez, Constantinou, Papadakis...) *bi komunitateen arteko ekimenak* deitu dituztenak. EBk bultzatzen dituen proiektuek, izaera desberdinekoak izanda ere, elkarkidetzat sustatzea dute helburu. Ildo horretan, T. Diezek azpimarratzen duenez, ekimen horien bidez, estaturen aurrez aurreko logika gailentzen du EBk, soluziobidearen aldeko dinamika positiboak lagunduz eta jendearen parte-hartzea bultzatuz. Gainera, C. Constantinouk eta beste zenbait ikerlek nabarmendu dutenez, ekimen horiekin jendartean barneraturik dauden usteak baliatu nahi dira, gehiago zabaltzeko asmoz. Dinamika txikiak agian, baina aipatu dugun EBren dimentsio aztoratzailearen alde ixila.

Annan Planaren gaitzespenaren ondoren, eta eszenatokirik zailena zuela, Zipreko Errepublika EBn sartu zen. Nazioarteko zuzenbidearen arabera, 1960an aldarrikatu zen Zipre estatu independentea, subjektu legitimo bakarra da. Ildo berean, 2003an Errepublikak sinatu zuen Atxikimendu Hitzarmenak uhartearen zatiezintasuna aitortzen zuen.

Uhartearen zatituta eta okupatua heldu zen EBra, eta horrela jarraitzen du. Zipretar-greziarren %75,83rentzat Annan Planak ez zuen irlaren lurralde batasuna bermatzen. Pentsaera horren arrazoiak bat baino gehiago dira: klausula konstituzionalak, Epaitegi Gorenaren osaketa, kanpoko indarren presentzia, jabego auziak, kolono ilegalen legitimazioa, desagertuak, eta abar. Baina agian arrazoi nagusia izan zen Planak konfederazioa proposatzen zuela irlaren egituraketa politikorako, eta askorentzat konfederazioak atea irekitzen zela turkiarren okupazio eta legitimazioari. Planaren gaitzespena, Claire Palleyren iritziz, NBEren eta Annanen porrota

izan zen. Finean, Zipreko bi komunitateen arteko adostasunik gabeko inposizioa izan zen, eta oro har, nazioarteko komunitateak, EB barne, inposizio hori sostengatu zuen.

Europar Komunitateak egoera konplexu horri aurre egin behar izan dio, beraz. Ziprek EBko beste estatuek dituzten eskubide eta betebeharrak ditu, baina ondare komunitarioa agintean duen lurraldean soilik aplikatu daitezke, gainerako %37an turkiarrek agintzen baitute.

EBko instituzioek gatazkarik gabeko Zipre nahi zuten. Zipreko gatazka Batasunera eramateaz gain, instituzio komunitario eta estatukideen arteko talka eta kontraesanak pizten ditu, eta EBk egun definitzeke dituen politikak gehiago zehaztera behartzen du: Auzotasun Onaren Politika, Defentsa... Turkia EBko kide izango balitz, Europako mugak Iran, Irak eta Siria izango bailirateke, adibide bat ipintzearren. Gainera, Zipreko gatazka liskar gaia da NATOrekin, Turkiaren presioak direla medio, EB eta NATOren arteko lankidetzaren Mediterraneoan gelditurik baitago, ez ordea Afganistanen edo Kosovon, adibidez. Funtsean, Zipreko gatazka EBk Turkiarekiko duen jarrera argitzera behartzen du, eta bidenabar, Mediterraneoako ekialdean, jokatu nahi duen erregio indarraren rola birplanteatzera.

Testuinguru honetan, eta Zipre EBko kidea denez, Batasunak Turkia presionatzeko duen bidea Kopenhageko irizpideen aplikazioa da. Aplikazio horrek presio neurri eraginkorrak ematen dizkio, auzitan jar dezakeelako, azken batean, estatu bat EBn sartzea bera.

2006an, *Eurlings* izeneko txostenean, Zipreko intenbidearen prozeduraz eta Turkiak Kopenhageko irizpideak beteitzeko beharraz arreta deitu, eta mezu garbia igorri zuen. Turkiak erreformak geldotzeak eta Arantzel Batasunari dagokion baldintzak ez betetzeak negoziazio prozesuan ondorioak izango zituen, negoziazio prozesuak berak ez baitu, berez, EBra eramaten eta prozesua irekia baita.

Txostenak eztabaida akademiko handia ekarri zuen, baina horrez gain, presio neurriak ere onartu ziren. Batzordeak,

2006an Turkiaren ondare komunitarioaren aplikazioari buruzko azterketa analitikoa deitzen duten horretan erreformak geldiarazten zituela adierazi zuen, Turkia betoa jartzen ari baitzen Zipreri hainbat erakunde eta itunetan. Elementu horiek guztiak Turkia EBn sartzeko negoziazio prozesua gelditzeko aski ziren arren, Batzordeak norabidez aldatzeko aukera eman zion Turkiari. Aldaketa, ordea, ez zen gertatu, eta Batzordeak negoziazioaren hainbat kapitulu izoztea gomendatu zuen, kontsentsuzko neurri gisa, batzuek neurri gogorragoak eskatzen zituzten eta. Era horretara, Ziprek eta Greziak jarritako betoa dela medio, negoziazioaren 35 kapituluetatik 8 izoztuta daude, Arantzel Batasunari dagozkienak, alegia.

Haatik, Zipre EBko estatukide denetik, lurralde gatazkaren erresoluziobideari dagokionez, Integrazio Egitura honen esku-hartze zehatzagoa lortu da. Horren froga dira aipatu ditugun Turkiaren kontrako presio neurriak; edota 2008ko irailetik EBk, NBErekin batera, sustatu duen Zipreko bi komunitateen arteko elkarrizketa prozesua. Prozesuak, gainera, Annan Planak biltzen ez zituen bi abantaila ditu: batetik, bi komunitateen arteko prozesua da, eta ez, ordea, atzerritar indarren artekoa. Eta, bestetik, irla federazioa izan behar duen inguruko adostasuna. Prozesuak aurrera jarraitzen du, nahiz eta diferentzia nabarmenak izan, batik bat harturiko adostasunen nolakotasun eta agendari dagokienez.

EBko instituzioek ulertu dute, beraz, Zipreko lurralde gatazkaren gakoa Turkiak Zipre aitortzean datzala. Hala eta guztiz ere, EBk Turkiarekin daraman negoziazio prozesua ez da geratu. Kontraesan eta zailtasunez gaindi, prozesua mantendu egingo da, nahiz eta 2008ko uztailean Europako Legebiltzarrak ebatzi zuen Nizako Ituna indarrean dagoen bitartean beste zabalkunderik burutzeko ahalbiderik ez dagoela. Arazoa da hautagaiak Kopenhageko irizpideak beteiko dituen jakitea, eta EBk estatuen interesen logika gailenduko duen. Bitartean, Zipreko gatazkak atzerritar interesen gatibu segituko du.

Europako mugaz gaindiko lankidetza, Irlandako akordioaren gakoa

1973an Erresuma Batua Europar Erkidegoko kide egin zenean, ez zioten anglo-irlandar gatazka ebaztea eskatzen zuen berariazko baldintzarik jarri; gaur egun, ordea, EBk Kopenhageko irizpideak betetzea eskatzen die EBko kide izan nahi duten estatu batzuei. 70eko hamarkadako Europar Erkidegoa oso bestelakoa zen oraingo EBren aldean, eta «mugaz haraindiko anglo-irlandar gatazka» barne aferatzat jotzen zen; hots, ez zegokion erkidegoko politikari. Hala ere, gaia hasieratik izan zen erkidegoaren interesekoa, eta horren lekuko dugu 1984ko *Haagerup report* txostena, Europako Parlamentuko Konstituzio Gaietarako Batzordeko presidenteordea zen N.J. Haagerup daniarrak landua. Esan dezagun, bide batez, txosten horrek inspiratu zuela 1985eko azaroaren 15eko anglo-irlandar akordioa, Irlandako mugaren alde bietako garapen ekonomiko eta sozialerako oinarri komuna ezarri zuena, horretarako nazioarteko laguntza izateko aukera ere kontuan hartzen duena. Ildo horretan, eta gobernu bion eskariz, Europako Erkidegoak Irlandarako Nazioarteko Funtsa sortu zuen 1989an, urteko 15 milioi eurokoa. Funts horren helburua zera zen: «Garapen ekonomiko zein soziala sustatzea, eta Irlanda osoko nazionalisten eta unionisten arteko harremana, elkarrizketa eta adiskidetzeara garatzea». Hala ere, funts hori abian jartzeak hainbat ondorio ekarri zituen: diruak mugaren alde bietan gatazkak sortutako egoera ekonomiko larriari aurre egiteko balio izan zuen, baina, aldi berean, neurri horrek, 1995etik aurrera etorri zirenek bezala, alde bietako elite politikoen artean eta gizartean oro har «elkarrekiko onuraren» ideia zabaltzeko balio izan zuen, eta batez ere europar politikak zekartzan onurak onartzeko.

Haatik, neurririk ikusgarriena eskualde politika barruan *Peace* programa (bake eta adiskidetzarako programa) sortzea izan zen, europar egitura funtsak «gizarte baketsu eta

egonkorra lortzera bideratutako aurrerapenei laguntzeko eta eskualdean adiskidetzea sustatzeko». *Peace* programak hiru fase izan ditu: 1995-1999, 2000-2005 (2006ra arte luzatu zena) eta 2006ko abenduan onartutako azken fasea, 2007 eta 2013 bitarteko aldia hartzen duena. Laguntza programa horrek 708 milioi euroko aurrekontua izan du, eta horietatik %75 zuzenean EBtik datoz. Gainerakoa iturri estatal publiko eta pribatuetatik dator.

Peace programak baditu EBren esku-hartzearen egitura islatzen duten bi ezaugarri. Alde batetik, Erresuma Batuak eta Irlandako Errepublikak garatutako estatu eta estatuarteko politiken programa «lagungarria» da, bake prozesua indartzeko helburuarekin. Ildo horretan, interesgarria da gogortzea Europaren lehen esku-hartze finantzarioa 1985eko akordio anglo-irlandarra sinatu izanaren ondorioz gertatu zela, eta *Peace* programa 1998ko *Ostiral Santuko* akordioen inguruan hitzartu zela.

Beste alde batetik, eta orain bigarren ezaugarriari helduko diogu, programa egitura-funtsen garapenerako laguntzaren esparru espezifikoan gauzatzen da. Esparru horretan, ondo zehaztutako bost lehentasun ezarri ziren: sendotze ekonomikoa, tokiko erregenerazio eta garapen estrategiak, Ipar Irlanda mugaz gaineko lankidetzara irekitzea eta adiskidetze soziala. Hala, Europar Batasunaren ekimena bake prozesuaren eraikuntzan integraturik dago (*Peace building*), eta ez da bake prozesuari zuzenean laguntzeko zerbait (*Peace making*), hori estatuen esku geratzen baita. Hala eta guztiz ere, *Peace* programa, dauzkan mugak gorabehera, Batasunaren strategiaren —eta bitartekoen— osagarria da, eta Europak hasieran hartutako jarreraren zikloa ixten du; izan ere, hasiera batean, jarrera hori krisiari edo gatazkari buruzko iritzia ematean baitzetzan, gero konponbidean parte hartzeko. Bestalde, interesgarria izan liteke adieraztea *Peace* programaren espezifiktasun bat tentsioak laxatzea izan dela, eta estatuen eta EBren arteko lankidetzaren esparru hertsia tokiko kideek eta kide pribatuek osatutako sare bat eraikita gaindi-

tu dela. Sare horrek gatazkaren konponbidea gizartean sozializatzeko aukera eman du.

Azkenik, eta *Peace* programari dagokionez, batzuetan ahaztu egiten den baina oso garrantzitsua den kontu batean jarri nahi dugu arreta: irlandar gatazkaren ebazpenari EBk emandako sostengu zuzenaren legitimazio juridikoa.

Europar Batasunaren eragina bistakoa eta agerikoa izan da 1998ko Ostiral Santuko Hitzarmenean, bereziki markatzen duen bigarren mailan, *Strand two* delakoan, eta irlako Ipar/Hego Kontseiluaren sorrerari dagokionez¹.

Eragin horren garrantzia Kontseiluan garatu beharreko komunitateko politiken benetako funtzioan datza. Hau da, orain arte, Europako erregio politikarako irizpideei jarraiki, komunitateko politikak dimentsio ekonomiko hutsak definitzen zituen, baina orain gainditu egiten da dimentsio hori, politikoagoa hartzeko. Horrek esan nahi du *gobernantza*, lurralde eta identitate ikusmolde berriak errazteko testuinguru gisa azaldu dela EB irlandar eta britainiar diskurtsoetan. Ildo horretan, erakunde berriaren eskumenetan islatzen diren mugaz gaineko alderdiak eta ipar-hego interes komunek indartu egiten dute eskualdeei buruzko europar diskurtsoa eta, aldi berean, gatazkan dabilzan aldean arteko *win-win* konponbide eredua sortzen. Horrek kontzeptuen esparru berri bat sortzen lagundu du, non aktore biek, britainiarrek zein irlandarrek, beteta —ezen ez zapuztuta— ikusi baitzituzten euren lurralde helburuak. Alde batetik, britainiarrek beren lurraldearen osotasuna nabaritzen dute, eta, bestetik, irlandarrek irlaren lurraldetasuna bistaratu dute, funtsezko eskaera politikoa dena, eta baita irlandar subjektibotasun kolektiboaren gai zentrala.

Batzordeak berak Irlandako adibidea «esperientzia kalkulaezintzat» jo duenez, ez dirudi EBk —kontuan hartuta Europan garatu duen eskualde politika eta mugaz gaineko lan-kidetza bultzatzeko ekimenak— beti kudeaketan eragiten duen hirugarren mailako aktore gisa jardun duenik kasu honetan. Aitzitik, aldeak bateraezintasun egoera batetik ba-

teragarritasun egoerara eraman ditu, eta konponbidean inplikatu da.

EBk erakutsi du badituela tresna berriak Europako lurralde gatazkei aurre egiteko; hor du, esate baterako, egitura funts berrien artean dagoen Lurralde Lankidetzarako Europar Taldea (AECT / COD 2004 / 01608) Europako estaturik gabeko nazioen lurralde eskaerak bideratzeko baliagarriak izan litezkeenak, eta horien artean Euskal Herriarenak. Baina horretaz hurrengo artikuluan jardun nahi dugu.¶

-
1. Ostiral Santuko Hitzarmena hiru mailatako ereduan oinarritzen da, bakoitza dagozkion multigobernu instituzio politikoez horniturik: lehenengo mailan, Ipar Irlandako Batzarra; bigarreanean, Irlandako Ipar/Hego Kontseilua; eta hirugarrenean, Irletako Kontseilua. Era horretara, esan dezakegu, bere itxuran eta edukietan, Ostiral Santuko Hitzarmenak gainditu egin zuela Irlandako esparru estua, Hitzarmenak Irlandako gatazkarako konponbidea islatzeaz gain, aldi berean, hirugarren mailaren bidez, ahalbidetu egin baitzuen britainiar Estatuaren berdefinizioarako, eta ondoren ezagutu duen deszentralizazioarako, beharrezkoa zen tresna.